

К. О. Клем-Мусатова, Я. В. Євтушенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНИХ ПІШОХІДНИХ ТУРІВ

В статті розглядається спортивний пішохідний туризм, як масовий вид активного туризму, який може сприяти не тільки підвищенню туристсько-спортивної майстерності, ай засобом здорового способу життя населення. Показані основні етапи розробки пішохідних спортивних турів. Висвітлюється розробка спортивного пішохідного тура третьої категорії складності в районі Українських Карпат.

Ключові слова: пішохідний туризм, тур, маршрут, категорія складності.

В статье рассматривается спортивный пешеходный туризм, как массовый вид активного туризма, который может способствовать не только повышению туристско-спортивного мастерства, ай бійть средством здорового образа жизни населения. Показаны основные этапы разработки пешеходных спортивных туров. Освещается разработка спортивного пешеходного тура третьей категории сложности в районе Украинских Карпат.

Ключевые слова: пешеходный туризм, тур, маршрут, категория сложности.

The article considers pedestrian sports tourism as a mass type of active tourism, which can contribute not only to increasing tourist and sportsskills, as a means of a healthy lifestyle forthe population. The main stages of development of pedestrian sports tours are shown. The development of a sports pedestrian tour of the third category of difficulty in the Ukrainian Carpathians is covered.

Keywords: hiking, tour, route, complexity category.

Постановка проблеми. Спортивні пішохідні походи мають на меті вирішення широкого кола завдань спортивних, духовних, культурних та соціальних.

Спортивні пішохідні походи сприяють вихованню у молоді патріотизму, колективізму, шанобливому ставленню до пам'яток історії, культури, природи і проводяться з метою підвищення техніко-тактичної підготовленості учасників спортивних туристських походів.

На сучасному етапі розвитку спортивний маршрутний туризм в Україні став масовим спортивно-рекреаційним явищем. Саме пішохідний туризм з його широкими можливостями та багатими використання туристичних ресурсів створює всі умови для активного відпочинку і цим реалізує функцію естетичного, культурного, духовного збагачення особистості та підвищення функціонального стану людини.

Основним ринковим продуктом в індустрії туризмі є тури – спеціально розроблені програми обслуговування туристів, які спрямовані на задоволення їх потреб. Розробка спортивних турів, їх ринкова реалізація та організація споживання є основою діяльності туристичних клубів. Розробкою спортивних турів є трудомісткою роботою, виконання якої вимагає різнобічних знань, умінь і навичок як теоретичного, так і практичного характеру. Географічний напрямок, привабливість території та ємкість природного та історико-культурного потенціалу є базовою основою у розвитку спортивного пішохідного туризму [7].

На сьогодні в Україні потрібно приділяти велику увагу здоровому способу життя населення. Саме пішохідний туризм є одним із важливих засобів здорового способу життя.

Маршрутний пішохідний туризм займає одне з провідних місць у системі спортивно-рекреаційної діяльності в Україні.

Тому, спортивний пішохідний маршрутний туризм слід розглядати як важливу складову спортивно-рекреаційної діяльності, що сприяє всебічному гармонійному розвитку людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз станніх публікацій показав, що теоретичні питання розробки турів розглядались такими науковцями як: посібниками В. К. Бабарицької та О. Ю. Малиновської «Менеджмент туризму»; О. О. Любіцевої «Методика розробки турів»; М. П. Мальської, В. В. Худо, В. І. Цибуха «Основи туристичного бізнесу» та туроператорами активного туризму.

Формування спортивного туристичного продукту в складі туру є основною функцією туристсько-спортивних клубів, які готують цей продукт для реалізації у скомплектованому вигляді. Зазначеної точки зору дотримуються українські фахівці В. Кифяк, О. Любіцева, Г. Михайліченко [2; 5] та інші.

Отже, спортивний туристичний маршрут, на нашу думку, слід розглядати як попередньо намічений продукт у вигляді спортивного пішохідного туризму, що характеризується запланованим порядком пересування туристів-пішохідників через географічні пункти протягом визначеного проміжку часу з метою надання їм передбачених програмою перебування послуг [7].

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних і практичних аспектів сутності розробки спортивних пішохідних турів.

Виклад основного матеріалу. У широкому розумінні поняття тур охоплює не тільки туристичний маршрут, а й пакет товарів і послуг, необхідних туристам під час подолання цього маршруту.

У ринковій економіці тур - це єдність маршруту з його матеріально-технічним, культурним та іншим забезпеченням виступає товаром, ціна на який визначається за законами ринку. Формування турів охоплює розробку маршрутів та пакетування послуг і товарів необхідних для задоволення потреб туристів під час подорожування за певним маршрутом. До основних туристичних послуг турів відносяться реклама, перевезення, харчування та розміщення.

Формування, продаж та проведення турів здійснюють спеціальні суб'єкти туристичної діяльності, якими є підприємства, установи, організації різних форм власності, фізичні особи, які зареєстровані у встановленому законодавством України порядку та отримали ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг [1; 4; 8].

Класифікація маршрутів спортивних походів полягає у їх поділі за категоріями або ступенями складності і використовується для виконання туристами-спортсменами розрядних норм та вимог із спортивного туризму. Класифікація поширюється на маршрути походів, що здійснюються за визначеними Правилами змагань туристських походів [9].

Складність спортивних пішохідних турів визначено Правилами зі спортивного туризму, згідно правил. Категорія складності (к.с.) турів із спортивного пішохідного туризму визначається в залежності від тривалості (Т, днів) та протяжності (L, км) кожного конкретного маршруту, а також кількості та характеру (змісту) природних (антропогенних) перешкод на цьому маршруті. У порядку зростання протяжності, тривалості та технічної складності маршрути пішохідних спортивних походів поділяються на I, II, III, IV, V та VI категорії складності. Маршрути походів, що мають складність, тривалість або протяжність меншу за встановлену для походів I категорії складності, відносяться до некатегорійних, в тому числі походи 1, 2, 3-го ступеня складності [6].

Класифікація походів за ступенями складності використовується для виконання юнацьких спортивних розрядів у дитячо-юнацькому туризмі. 1-2 денні туристські походи, або як їх називають походи вихідного дня, а також туристські прогулянки та оздоровчі екскурсії, можуть бути використані як окремі форми туристсько-спортивної діяльності, так і для підготовки для більш складних туристсько-спортивних заходів.

На сьогоднішній день у практиці спортивного туризму при класифікації пішохідних спортивних маршрутів можливі такі методи категорювання: використання затвердженого Переліку маршрутів туристсько-

спортивних походів по Україні; використання видової методики категорювання; поєднання I та II методів.

Однак при порівнянні переліку маршрутів пішохідних спортивних походів та видової методики категорювання технічна складність перешкод, їх різноманітність, географічний район та інші фактори маршруту, що класифікуються, не повинні бути нижчими ніж параметри еталонного маршруту із зазначеного переліку для даного туристського району. Багатоваріантна технологія класифікації викликана специфікою пішохідного туризму, локальних перешкод та інших факторів, що визначають складність маршруту (географічний показник району, автономність, сумарний перепад висот тощо).

Отже при віднесенні того чи іншого маршруту до певної категорії чи ступеня складності за основу беруться три основних показники: тривалість, протяжність та технічна складність [3].

Акцентуємо увагу, що на сьогоднішній день у спортивному пішохідному туризмі нормується тільки мінімальна, а не максимальна тривалість походу у ходових днях. Під цим розуміється, що за цей мінімальний період треба подолати маршрут походу певної категорії складності. До цієї мінімальної тривалості дозволяється включати дні так званого «активного відпочинку» (але не більше 20 % від загальної тривалості походу) для відновлення сил, розвідки складних ділянок маршруту, ремонту спорядження тощо. Такі дні називаються в залежності від тривалості «днюванням» або «напівднюванням». При цьому, як правило, максимальна тривалість походів кожної попередньої категорії складності не повинна дорівнювати мінімальній тривалості походу наступної категорії складності (хоча офіційно у спортивному туризмі такого правила поки що не існує). Тому з боку МКК не заохочується проходження маршруту за менший від нормативного термін. На нашу думку, це суперечить основному спортивному принципу - подоланню дистанції за найкоротший час. Адже у спортивному

туризмі, як і в інших видах спорту, нормативні перешкоди, при умові дотримання правил безпеки, важче подолати за коротший термін.

Існуючий термін тривалості походів слід визначати як оптимальний (для ходових днів). На нашу думку, збільшення тривалості походу є доцільним лише після того, як будуть виконані усі нормативні вимоги. Тому слушним можна вважати той факт, що слід офіційно починати спортивно-туристський похід із того пункту маршруту, із якого починаються перешкоди та відлік нормативних вимог.

В існуючій на сьогоднішній день методиці категорювання туристських спортивних походів для більшості видів туризму діє загальний критерій щодо зниження щоденної середньої швидкості ($У$, км/день) для кожної наступної категорії складності походу, а саме: щоденна середня швидкість у походах VI категорії складності в порівнянні з походами I категорії складності для пішохідного туризму знижується в 1,44. Але навантаження на туристів при цьому не зменшується, а збільшується у зв'язку зі збільшенням загальної тривалості маршруту, його протяжності, зростанням складності природних перешкод та їх непередбачуваності, накопиченням втоми, у тому числі й психологічним перевантаженням [3; 9].

Спортивний пішохідний тур - це програма, в рамках якої реалізується мета перебування людини поза свого постійного місця проживання, створене з урахуванням індивідуальних спортивних побажань туристів і комплексу заходів щодо її реалізації на відповідному якісному рівні.

Розробляючи власний спортивний пішохідний тур ми вирішили створити спортивний пішохідний тур по Українських Карпатах. На базі чотирьох гірських масиви Карпат: Західні Горгани, Боржава, Центральні Горгани та Східні Горгани. Показати красу природних та архітектурних пам'яток, зануритись в історію краю, звичаї, побут, відкрити для себе щось нове.

Експериментально розроблений маршрут нашого туру: м. Воловець – г. Плай 1331 – г. Великий Верх 1598 – г. Гимба 1491 – г. Магура 1517 – г.

Граб1378 – пер. Присліп – Пол. Кук – г.Мунчел1248 – Міжгір'я – пер. Синевирський – г. Озерна1496 – оз. Синевир – пол. Солотвинка – г. Молода1724 – ур. Кругла – хр. Матагів – пер. Боровка – г. Лопушна1694 – г. Сивуля Велика 1836 – пол. Рущина – пол. Боярин – р. Салатрук – Бистриця г. Ведмежик 1736 – г. Довбушанка 1754 – г. Довбушанець 1701 – р.Озерна – пер. Переслоп – пол. Катерина – г. Женець 1414 – г. Горган Явірницький 1467 – пол.Явір – р. Жонка – Яремче

Тривалість туру 10 днів.

Протяжність маршруту 201 кілометр.

В процесі підготовки до походу були проведені наступні заходи:

1. Теоретичне вивчення району походу. Для цього були використані звіти з інтернету, відповідна література.
2. Вивчення основного і запасного варіантів маршрута і аварійних сходжень з маршруту.
3. Підготовка спорядження і продуктів до походу.
4. Підготовка картографічної продукції, пошук електронних карт і пристосування їх до роботи з GPS приладом.

У випадку аварійної ситуації група сходить у найближчий населений пункт і виїжджає додому. Майже на всьому маршруті був зв'язок мобільного оператора Київстар. Це допомагало отримувати інформацію про погодні умови і підтримувати зв'язок з рятувальниками.

Власний розроблений пішохідний тур було апробовано групою студентів спеціальності 242 «Туризм» СумДПУ імені А. С. Макаренка імені А. С. Макаренка в серпні місяці 2020 року.

На нашу думку спортивний пішохідний туризм може бути використано особами різного соціального статусу та вікової категорії, які повинні мати середню фізичну підготовленість та якісні морально-вольові якості.

Отже, проаналізувавши все викладене, можна зробити наступні висновки та узагальнення.

Пішохідний спортивний маршрутний туризм полягає у переміщенні людей, викликаному необхідністю покращити здоров'я та покращити свою туристсько-спортивну кваліфікацію. Він вважається одним із найпопулярнішим з видів спортивного туризму.

Висновки. Отже, розроблений експериментально спортивно-пішохідний тур та експериментально перевірявши його можна зробити висновки.

1. Спортивний пішохідний тур – це спортивно-рекреаційна програма, метою якої є обслуговування туристів та класифікованих спортсменів маршрутного пішохідного туризму та задоволення спортивних, пізнавальних, духовних та інших потреб споживачів.
2. Власний розроблений спортивний пішохідний тур може бути використаний, як туристсько-спортивний продукт туристичними компаніями, які діють на ринку активного туризму.

Список використаних джерел

1. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка No 16 (203), 2010 Туристские маршруты: Сб. маршрутов советов по туризму и экскурсиям: справочник / [сост. В. С. Качанов, А. А. Халютин]. М.: Профиздат, 1990. 256 с.
2. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.
3. Колотуха О. В. Спортивні рекреаційно-туристські ресурси України. Федерація спортивного туризму України, 2006. С. 42 – 44.
4. Любіцева О. О. Методика розробки турів: [навч. посіб.]. К.: Альтерпрес, 2003. 104 с.
5. Михайліченко Г. І. Практика організації туристичних подорожей: [навч. посіб.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 156 с.
6. Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України. Наказ Міністерства освіти України від 24.03.2006 року No 237. Спортивний туризм. К.: Федерація спортивного туризму України. 2006. Хе 9. С. 37 – 57.

7. Розробка туристичних маршрутів. URL:
<https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=882016>
8. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 372 с.
9. Спортивний туризм. Правила змагань. К: Федерація спортивного туризму України, 2001. 137 с.